

Lidija Nerandžić Čanda (Sombor)

Andrićeva morfološko-sintaksičko-leksikološka sredstva za iskazivanje motiva svetlosti i sunčane strane života

U radu se izdvajaju morfološko- sintaksičko-leksikološka sredstva za iskazivanje motiva svetlosti i sunčane strane života u Andrićevom romanu, koji su kritičari označili kao prelaz od lirskog ka epskom izrazu (Perišić Đukić 2017: 2). Morfološki aspekt obuhvata vrstu reči kojima se označava svetlost. U radu smo se delimično dotakli i sintaksičkog aspekta posebno sintagmama, i to pre svega, onima u kojima nalazimo neobičan spoj reči kojima se iskazuje svetlost i svetla strana života. Dalje, u radu se bavimo i jezičko-stilskim mehanizmima kojima Andrić označava svetlost i sunčanu stranu života: metaforama, retoričkim pitanjima, upitnim rečenicama i antonimima. Ovako koncipiran rad, osim Uvoda i kratkog teorijsko-metodološkog okvira, sadrži i tri zasebne celine navedene u naslovu rada. Osnovni metod analize je analitičko-deskriptivni.

1. Uvod

Postavke Romana Jakobsona su se pokazale kao primereno polazište za lingvističku analizu stila književnog teksta. Njihovu utemeljenost pokušaćemo potvrditi ovom analizom. R. Jakobson proučava strukturu rečenice i teksta u nameri da postavi načela strukturalne stilistike (1966: 42). Prvi cilj naše analize je da damo primer mogućeg pristupa analizi književnog teksta, sa stajališta lingvistike, ali, namera nam je da damo i uvid u specifičnu problematiku raščlanjivanja umetničkog diskursa. Nastojali smo potvrditi da je književni tekst reprezentativna građa za lingvo-stilističku analizu; da je lingvističko-stilistička analiza književnog teksta primereno polazište za svaku drugu analizu; da se književnom delu može pristupiti kao jednom od oblika jezičkog izraza zasnovanom na otklonu od stilistički neutralnog izraza, odnosno, svesnom odabiru iz jezičkog sistema.

Drugi cilj ovoga rada je da sa različitih jezičkih aspekata dâ uvid u bogatu Andrićevu i morfološku i sintaksičku i leksikološku jezičku aparaturu kao sredstvo njegove bogate razuđene rečenične arhitektonike, a zatim, analizom diskursa, želeli smo da potvrdimo početni stav pri izradi ovoga rada da se u ovom Andrićevom rekonstruisanom romanu javljaju jezička sredstva koja doprinose širenju semantičkog polja svetlosti.

Književni tekst po desosirovskoj terminologiji ima dve dimenzije: dimenziju oznake i dimenziju označenog (2011: 11). Oznaka i označeno u semantici odgovaraju pojmovnim parovima: izraz i sadržaj, forma i sadržina. U teorijskoj misli o književnosti razlikuje se spoljašnja i unutrašnja forma kao i unutrašnja i spoljašnja sadržina. „Forma je način na koji činjenice, materijalne i duhovne, kao i njihovi odnosi, postoje u književnom delu“ (RKT 1992: 224). A pojam **sadržine** se definiše kao ono o čemu je u književnom delu reč: „U tom spektru značenja on obuhvata zapravo sve od građe u njenom najsirovijem vidu do njenog konačnog jezičkog uobličjenja i umetničkog smisla.“(RKT 1992: 737).

Preispitivanje teorijske misli sa ovakvog stanovišta podrazumeva i zahvate u strukturu teksta, odnosno, stav da se teorijski problemi se moraju drugačije rešavati. Semantici odgovara područje koje bi se moglo nazvati morfologija književnog teksta, sintaksi kontekstualizacija književnog teksta a leksikologiji stilska vrednost leksema, kao i jezičko-stilska sredstva.

2. Morfološki aspekt

Morfologija književnog teksta za predmet istraživanja prevashodno ima znak. U radu su sagledane vrste reči kojima se označava *svetlost* i *sunčana strana*, i to one koje se izdvajaju svojom frekvencijom: glagoli, imenice i pridevi, te njihova karakteristična morfološka obeležja zastupljena u ovom Andrićevom romanu. Posebna pažnja posvećena je karakterističnoj upotrebi glagolskih oblika, odnosno, glagolskih vremena. Pre analize valjalo bi podsetiti stava Ljubomira Popovića (1997: 2) koji polazi od dva ključna momenta: linearne realizacije rečenice – gramatičkog i informativnog – i konstatuje da su to „dve koegzistentne i međusobno povezane rečenične strukture“. Popovićevim terminima **gramatičko** i **linerarno**, odgovaralo bi De Sosirovi temini: **znak** i **označeno**. Dakle, svaka reč, svaki iskaz daju doprinos celokupnom kretanju jezičke mase. Tema ovog rada tiče se i stilstike i normativne lingvistike. Pri normativnoj stratifikaciji građe imali smo u vidu Belićev stav da: „U apsolutnoj izolovanosti znak nema nikakvo značenje; svako znakovno značenje nastaje u kontekstu“ Belić (1958: 178). Saglasno navedenom, pri analizi romana NA SUNČANOJ STRANI imali smo u vidu slojevitou strukturu književnog teksta prema Romanu Ingardenu, naročito sloj značenja, odnosno da čitalac polazi od osnovnog, denotativnog značenja da bi došao do konotativnog značenja (Ingarden: 1975: 56). Vezano za svaku reč posebno postavlja se i pitanje njene poetske uloge, tj. odabir reči utiče na usmerenost čitačeve svesti, isticanje vidljivih i nagoveštenih okvira, popunjavanje **mesta neodređenosti**, ispitivanje uzajamnih odnosa prikazane realnosti i estetičke mogućnosti koje nastaju kao rezultat ovakvog prikazivanja.

Kao što je i očekivano, na morfološkom nivou opisa motiva svetlosti i sunčane strane života, po frekventnosti izdvajaju se pridevi. Definicije prideva zasnivaju se na naglašavanju tipično pridevskog značenja, da oni opisuju, kazuju, znače, označavaju, izražavaju, obeležavaju, izriču neku osobinu, svojstvo, obeležje imenice. Po svojoj osnovnoj karakteristici da opisuju karakteristike, osobine, nekoga, nečega opisni pridevi su i ovom Andrićevom delu najzastupljeniji, a slede ih prisvojni pridevi: *afričko sunce, jutarnje sunce, nevidljivo sunce, sjajno sunce, jesenje sunce, sunčeva staza, sunčana protivteža, sunčani sati*. Opisni pridevi vezuju se direktno za imenicu sunce, dok se prisvojni, izvedeni pridevi od imenice sunce kao motivnoj imenici, vezuju sa drugim imenicama poput: staze (*sunčeva staza*), protivteže (*sunčana protivteža*) čime se stilski pojačava i naglašava uticaj sunca na celokupnost trajanja. Opisnim pridevima naglašava se intezitet sunčeve svetlosti: *afričko, jutrnje, nevidljivo, sjajno, jesenje*. Prisvojnim pridevima: *sunčeva, sunčana, sunčani* imenicama: *staza, protivteža, sati* proširena je semantika naročito u primerima: *sunčana staza*, gde iščitavamo sunčanu stranu života, bez obzira da li je on i tog trenutka upravo takav kao i u primeru *sunčana protivteža* koji možemo tumačiti kao večnu smenu svetle i tamne strane života, u kojoj svetla ima veću snagu, jer upravo ona održava neophodnu protivtežu i kad se čini da će tama zauvek trajati.

Kada tekst romana posmatramo ne samo sa morfološkog nivoa, no zadržimo, bar delimično, i u sintaksu, imenica *sunce* centar je većine sintagmatskih jedinica. Kao uslovni, potpuni ili delimični sinonimi imenice **SUNCE** javljaju se i imenice: *svetlost, sjaj, odblesak, odsev, žar, sijalica*. Ono što same imeničke sintagme čini iznijansiranim jesu zavisni članovi ovih sintagmi, često izrečenih imenicom, atributivom, a pojedini pridevi su u funkciji kongruentnih atributa: *svetlosne prostirke, pojas svetlosti, rumeni sjaj od sunca, električna svetlost, slab odsev nevidljivog sunčevog sjaja, orgije svetlosti, predvečerje rumeno, sunčani sati, pletivo sunca*. Primeri pridevskih atributa stoje ispred imenice i pokazuju kakvo je neko, nešto kao u primeru: **svetlosne** prostirke. U ovom primeru pridevski atribut ne stoji uz imenicu sunce, nego, u ovom slučaju, uz imenicu *prostirke* koja je u ovom slučaju metaforički sinonim za nju, odnosno, za sunčeve zrake. Sisti primer sa pridevskim atributom imamo u: *rumeni sjaj*, gde bi imenica *sjaj* mogla biti sinonim imenici *sunce*. U primeru: *električna svetlost*, sam pridev ukazuje na drugačiju vrstu svetlosti od sunčeve. Električna svetlost je veštačka svetlost. A sama imenica *svetlost* mogla bi u ovom kontekstu biti metafora samog sunca. Ponekad, kao u primeru *orgije svetlosti*, imenica *svetlost* ima funkciju atributiva, i to u neočekivanom spoju sa imenicom *orgije*, koja se ovde javlja u svom prenesenom, metaforičkom značenju bez negativne konotacije, jer ta se sintagma može razumeti kao vesela, razigrana igra sunčeve svetlosti. I u primeru: *pletivo sunca* imamo atributiv čiju funkciju vrši upravo imenica *sunce* do je *pletivo* ovde metaforički upravni član sintagme i označava sve sunčeve zrake i one direktne i one koji se provlače ispod krošnji i time čine pra-

vu mrežu sunčevih zraka, niti, i ovim bi se mogla pojasniti veza između sunca i pletiva. Unutar sintagme: *slab odsev nevidljivog sunčevog sjaja*, postoji jedna manja sintagma: *nevidljivog sunčevog sjaja*, u kojoj dva uzastopna pridevska atributa objašnjavaju i dopunjuju značenje imenice *sjaj*, za koju smo već rekli da bi mogla biti sinonim imenici *sunce*. Primer: *prevečerje rumeno* imamo padežni atribut s pridevskim značenjem uz imenicu *prevečerje* ne označava deo dana, nego one kratkotrajne trenutke zalaska sunca.

Tu su i glagoli vezani za sunce: *zaći* (*sunce zašlo*), *širiti* (*širiti u rumenom sjaju i jutarnjoj svežini, leći, baciti, sačekivati, ispeti se, spustiti* (*sunce mu leže na samo lice, sunce baci dva duga i široka ćilima, sačekivati sunce, laka, sjajna i vesela kugla ispe se i spusti trenutno u njemu*). Evidentirali smo i egzistencijalne glagole *postojati, biti*: *postoji samo sunce, jedno je sunce, postoji samo sunce, sunce je oblik ravnoteže, ono je svest i misao, glas, pokret, ime*. Upravo pomoću njih pisac ukazuje na univerzalne poruke o svetloj strani života kao antipodu onoj tamnoj, u kojoj se čovek, i protiv svoje volje tako često nalazi.

Upotreba glagolskih vremena

Sadašnje vreme upotrebljava se u svezremenskom značenju. To pokazuju sledeći primeri:

Sunce mu leže na samo lice (NA SUNČANOJ STRANI, 41). *Sve je svetlo i prostrano, a ništa nije ni jasno ni pristupačno* (NA SUNČANOJ STRANI, 46). *Jedno je sunce, jedno i svuda* (NA SUNČANOJ STRANI, 57). *Postoji samo sunce* (NA SUNČANOJ STRANI, 58). *Sunčanom protivtežom drži da se, umesto kliktanja, ne raspe u nečujnu eksploziju kao sunčana zlatna prašina koja se gubi u suncu* (NA SUNČANOJ STRANI, 59). *Noć je puna sunca i bogatsva, a jutro sivo, ubogo, bez zračka i videla* (NA SUNČANOJ STRANI, 59). *Priviđenje je u vezi sa suncem i njegovim putem* (NA SUNČANOJ STRANI, 139). *Zdrava boja koju su stekli na visini i na suncu stoji im na licu kao maska kroz koju gledaju nemirne oči i ispod koje se naslućuje ustrašeno bledilo* (NA SUNČANOJ STRANI, 140). *Dan je samo bela hartija na kojoj se sve beleži i ispisuje, a račun se plaća noću, na velikim, mračnim i vrelim poljima nesaniće* (NA SUNČANOJ STRANI, 144).

Upotrebom kvalifikativnog prezenta očitavamo piščevu težnju ka opštim istinama.

Prezent i perfekat, ponekad se u romanu javljaju zajedno, u istim rečenicama kao što pokazuju sledeći primeri:

I gledajući s palube kako se pale svetla u nizovima, cele ulice odjednom, on je još samo pitao: kakvu mu radost iznenađenja sprema ova varoš (NA SUNČANOJ STRANI, 37). *Takav je bio naš vidik: sve je svetlo i prostrano, a ništa nije ni jasno ni pristupačno* (NA SUNČANOJ STRANI, 46). *To što je on sada znao kao sunce i zvao suncem, to je bilo ovo nevidljivo i svagdašnje, nemirno i drhtavo strujanje koje je ispunjavalo i pokretalo svaki delić ne samo njegovo telo nego svega oko njega, i same mrtve stvari. Sunce – u isto vreme i tečnost i zvuk i dah, sa ukusom vina i voća, stalno u*

pokretu, sa žarom vatre i svežinom vode. I što je glavno, neiscrpno i nepresušno-sunce (NA SUNČANOJ STRANI, 58).

Istovremenom upotrebom prezenta i perfekta Andrić ukazuje na jedinstvenost života, odnosno, na njegovu celovitost, ali, i na relativnost kategorije vremena, pre svega, vremena sreće i vremena boli. Upotrebom perfekta Andrić usmerava čitaoca na naraciju, činjenice i svedočanstva:

Kao krunu i žezlo koje se ne ispušta, on je nosio svoj osećaj „veličine sveta“ i bio slep i gluv za sve ostalo (NA SUNČANOJ STRANI, 34). *Pod njim se pstepeno širio grad u rumenom sjaju i jutarnjoj svežini* (NA SUNČANOJ STRANI, 38). *Tada su sunčevi ćilimi počinjali naglo da se skupljaju i skraćuju* (NA SUNČANOJ STRANI, 45). *Kako se leto primicalo kraju i sunce izlazilo sve dočnije, i u našoj ćeliji bivalo je sve manje svetlosti* (NA SUNČANOJ STRANI, 49). *Govorio je dalekim glasom [...] zagledan u prozor na kom je bilo malko rumenog zraka od sunca koje je negde zalazilo* (NA SUNČANOJ STRANI, 73). *Misao mu je odlazila u život, na more, gde se radi, želi, stiže i gubi, gde se živi slobodnim ljudskim životom* (NA SUNČANOJ STRANI, 75). *Činilo mu se da se penje, da leti u neke svetle predele, gde se lakše diše i veselije živi* (NA SUNČANOJ STRANI, 77). *On je dopuštao sebi da misli dugo i živo o devojci iz pansiona „Albion“ i onda mu je sada često satima i satima bivala ono što je mogla da bude nekad u Firenci da je imao malo više sreće [...] dani su prolazili i bivali sve kraći, bez sunca i vidika* (NA SUNČANOJ STRANI, 121).

Perfektom autor, kao sveznajući pripovedač, usmerava našu pažnju na događaje i doživljaje koje jesaznao sopstvenim iskustvom. Tako se gubi granica na liniji **on-ja**, oni postaju jedno i čitalac to zna.

3. Sintaksički aspekt

Jedna od naših prvih smernica za analizu sintaksičkih osobina jezika i stila ovog Andrićevog romana uskladili smo sa ciljem ispitivanja: analizirati pojedine interesantne obrasce po kojima se nižu, dopunjavaju ili uklapaju reči, sintagme i rečenice. U ispitivanju sintakse jezičkog materijala tražili smo neobične spojeve reči kao što su već navođeni primeri: *ponoćno sunce, orgije svetlosti, nevidljivo sunce*; zatim, tražili smo pažljivo sročene spojeve reči poput: *jedno je sunce, jedno i svuda*, čime Andrić ukazuje na neodvojivost prostora i vremena, a mehanizmom asocijacija čitalac stiže i do ključa: nisu nedeljivi samo prostor i vreme, nedeljiva je sreća, jer je uvek jasno prepoznatljiva. Ponekad neka uobičajena pojava traži novo objašnjenje. Tako npr. Već razmatrana sintagma *pojas svetlosti* u razgovornom jeziku imala bi status „već viđenog“, ali, u Andrićevom romanu u kontekstu celokupne rečenice ova sintagma širi svoje semantičko polje i postaje ona tanka linija koja razdvaja svetlost od tame. Kao primere karakterističnih Andrićevih arhitektonski razuđenih rečenica, a vezanih za sunce i sunčani stranu života navodimo: *Kao da se čeka samo da se smrkne, pa da otpočne neki sjajan vatromet i svečanosti po ulicama i baštama* (NA SUNČANOJ STRANI, 39). *Ta mreža nije mogla da spreči jako jutarnje sunce da svako jutro baci*

dva duga i široka ćilima malo prigušene svetlosti preko poda, postelje i protivnog zida (NA SUNČANOJ STRANI, 42). *A kad bi sunce stizalo na zenit, i poslednji krajičak svetlosne prostirke izmileo bi ispod rešetaka nestao negde u sunčanoj svetlosti, razlivenoj po slobodnom delu nepoznatog grada, kao što dva potoka nestaju u moru* (NA SUNČANOJ STRANI, 42). *Veliko afrčko sunce, koje je pre tri meseca slobodan gledao kako se diže nad Sredozemnim morem, bilo je ništa prema ovom jedva primetnom sjaju* (NA SUNČANOJ STRANI, 53). *A u oktobru, kad je popodneвно sunce žitko i kad ga čovek pije bez kraja i zamora kao da pije bez kraja i zamora kao da pije samu žed, ona se gotovo ne odmiče od mene dok sedim na terasi, pokriven pletivom sunca i senki lišća* (NA SUNČANOJ STRANI, 131). *Pogasio sam, ponovo, redom, svetlosti i prišao postelji, koja je pod sjajem male lampe na noćnom ormariću izgledala kao ratište ili tragični predeo velikih geoloških poremećaja* (NA SUNČANOJ STRANI, 135). Anrićeve rečenice su gotovo uvek u nizu, polifonijske, blo da počinju zavisnom ili nezavisnom klauzom. Kada je pitanju svetlost ili sunce, kao u navedenim primerima, bilo da su te imenice u u funkciji objekta ili subjekta uz njih ide atribut, i nikada nije jedan, nego je u pitanju ili niz od najmanje dva atributa ili odnosna rečenica u funkciji atributa.

4. Leksikološki aspekt

U ovom delu rada navodimo i analiziramo jezičkostilske mehanizme kojima Andrić označava **svetlost** i **sunčanu stranu života**. Kao osnovno jezičko stilsko izražajno sredstvo dominira metafora, potom retorička pitanja, upitne rečenice i antonimi.

Leksikalizovana metaforska značenja

Pod terminom leksikalizovana metaforska značenja smatraćemo metaforu unutar samog teksta, koja postaje metafora tek pod određenim, tekstualnim uslovima. Naime, u centru takvih metafora nalaze se imenice koje nisu već metaforizovane i kao takve prepoznatljive u jeziku, nego to postaju tek u organizovanom tekstu. Kao primere takvih metafora iz romana navodimo: **dah i raspoloženje tropskih krajeva** (NA SUNČANOJ STRANI, 33); **izmaglica koja predskazuje žegu** (NA SUNČANOJ STRANI, 38); **svetlosne prostirke** (NA SUNČANOJ STRANI, 45); **dva pojasa svetlosti** (NA SUNČANOJ STRANI, 45); **počće noćne misli da u svojoj crnoj svetlosti ispituju sve što je rekao i što nije rekao** (NA SUNČANOJ STRANI, 53); **najsavršenija slika sveta i života** (Na sunčanoj strani, 98); **orgija svetlosti** (NA SUNČANOJ STRANI, 110); **pletivo sunca** (NA SUNČANOJ STRANI, 139); **račun se plaća noću na velikim, mračnim i vrelim poljima nesaniće** (NA SUNČANOJ STRANI, 144); **pogasio sam redom svetlosti i prišao postelji, koja je pod sjajem**

male lampe na noćnom ormariću izgledala kao ratište ili tragični predeo velikih geoloških poremećaja (NA SUNČANOJ STRANI, 143).

Po Sosiru ceo sistem jezika počiva na neracionalnom načelu proizvoljnosti znaka (2011: 49), a to bi načelo, ukoliko bi se primenilo bez ograničenja, dovelo do krajnje zamršenosti. Zato bi ovde trebalo naglasiti „relativnu motivisanost“ te načelo reda i pravilnosti u jeziku. Očekivani spojevi reči i cele rečenice u Andrićevom romanu: *vreme dozrelih vrućina; jako jutarnje sunce, sunčana svetlost; laka, sjajna i vesela kugla; malko rumenog zraka od sunca koje je zalazilo; leti u neke svetle predele, gde se lakše diše i veselije živi; ugleda po zidovima jese-nje sunce, kao najraskošniji ćilim i zlatnu kapiju; letnje predvečerje još rumeno od žarkog sunca*, jednako kao i neočekivani spojevi: *ponoćno sunce, orgija svetlosti, grdne kao najlepša muzika* zajedno i udruženi odvezuju semantički čvor svetlosti, kombinujući očekivano i neočekivano, ostavljaju čitaocu dovoljno prostora za popunjavanje mesta neodređenosti. Pažljivo sročeni spojevima reči poput: *jedno je sunce, jedno i svuda*, Andrić ukazuje na neodvojivost prostora i vremena, a mehanizmom asocijacija čitalac stiže i do ključa: nisu nedeljivi samo prostor i vreme, nedeljiva je sreća, jer je uvek jasno prepoznatljiva. Ponekad neka uobičajena pojava traži novo objašnjenje. Tako npr. sintagma *pojas svetlosti* u razgovornom jeziku imala bi status „već viđenog“ ali, u Andrićevom romanu, u konekstu celokupne rečenice, ova sintagma širi svoje semantičko polje i postaje ona tanka linija koja razdvaja svetlost od tame. Očekivani spojevi: *dozrele vrućine, jutarnje sunce, sunce koje zalazi, žarko sunce*, jednako kao i neočekivani: *sjajna i vesela kugla, raskošni ćilim i zlatna kapija, ponoćno sunce* tek u rečeničnom kontekstu i celokupnom diskursu romana iščitavaju su bez zastoja, jer i jedni drugi spojevi ne samo da jasno asociraju na sunce i sunčevu svetlost, nego ostavljaju mogućnost čitaocu da prošire semantiku tih imenica.

Retorička pitanja i upitne rečenice

Brojnost retorički pitanjaka i upitnih rečenica u romanu ukazuju koliko na Andrićevu zapitanost nad večnom borbom svetla i tame, toliko ona naglašavaju i piščevu usamljenost i zapitanost nad večno otvorenim pitanjima života:

Što ovaj narod ne ide da spava? (NA SUNČANOJ STRANI, 36); *Ko će meni da zabrani da govorim?* (NA SUNČANOJ STRANI, 49); *Šta se moglo desiti? Putovanje? Bolest? Smrt?* (NA SUNČANOJ STRANI, 50); *Kako da se, u ovakvom položaju, kaže jedna istina, da bi izgledala ubedljiva i verovatna ljudima?* (NA SUNČANOJ STRANI, 67); *To je bilo drugo – da li pravo – lice Sotonino?* (NA SUNČANOJ STRANI, 83); *Kome ja da se žalim?* (NA SUNČANOJ STRANI, 86); *Ja sam se pitao samo jedno: gde je slast?* (NA SUNČANOJ STRANI, 88); *Kakve su to carevine kojima je potrebno sve ovo da bi mogle da postoje i da se održavaju?* (NA SUNČANOJ STRANI, 92); *Šta zna? Ko me zna?* (NA SUNČANOJ STRANI, 101); *Da li nam se pred kraj brišu ovako graniceu vidljivom prostoru?* (NA SUNČANOJ STRANI, 132).

Sva pitanja Andrić ostavlja otvorenim, bez stvarne namere da na njih da konačne odgovore. Kao što ni život ne nudi jedinstvene, jednoobrazne odgovore i obrasce, tako ni Andrić ne pretenduje da nam odgovori na pitanja, na koja svako istovremeno, ima i nema odgovora. Ostaje samo piščeva i naša zapitanost nad tajnom življenja, koja uvek ima i svoju svetlu i tamnu stranu.

Antonimi

Antonime nismo razmatrali u tradicionalnom smislu suprotnosti dveju reči, nego unutar rečenica, u nameri da ukažemo na Andrićevo naglašavanje dihotomije svetla i tame:

Taj glas mu je odvodio misli iz ovog pakla i podsećao ga da postoji svet i život i druge, lepše i dostojnije stvari nego što je ova gola i zagušljiva ćelija [...] (NA SUNČANOJ STRANI, 74); [...] *od bednika i bolesnika biće divno i srećno, prvobitno stvorenje* (NA SUNČANOJ STRANI, 84). *Ima ambis između onoga što porok obećava i onoga što daje* (NA SUNČANOJ STRANI, 86). *A stražareve grdnje izgledale su mu kao najlepša muzika, koja ga prati na njegovom čudesnom uznesenju iz pakla u svet gde greje sunce i žive razumni ljudi* (NA SUNČANOJ STRANI, 109).

U večnoj borbi dobra i zla, svetla i tame, antonimi poput: *pakao: život; dostojne stvari; zagušljiva ćelija; ambis: obećanje; grdnja: muzika; pakao: sunce* naglašavaju Andrićevo nameru da nam i putem njih ukaže dve suprotstavljene stane života, koji je samo tako jedinstven i celovit.

5. Zaključak

Raščlanjivanjem teksta Andrićevog romana, odnosno, kombinovanjem konstituenata tekstualne strukture sa morfološkim, sintaksičkim i leksikološkim aspektima dobili smo uvid u relacijsku, polifonijsku organizaciju romana. U vezi sa ovim, podsetićemo se još jednom da Andrić sa pojačanom pažnjom biraja i raspoređuju reči u tekstu. Jezik umetničkog dela formira stvarnost koja je drugačija od prototipske stvarnosti. Reči, koje su odabrane i grupisane dospevaju u odnos kojim se sugerise specifična melodija piščevog jezika. Tako čitalac od denotativnog značenja stiže do konotativnog s jasnom slikom distinkcije na relaciji svetlo-tamno.

Izvor

Andrić 1994: Andrić, Ivo. *Na sunčanoj strani*. Novi Sad.

Andrić 2017: Andrić, Ivo. *Na sunčanoj strani*. Novi Sad.

Literatura

Belić 1958: Belić, Aleksandar. *O jezičkoj prirodi i jezičkom razvitku I*. Beograd.

Ingarden 1975: Ingarden, Roman. *Doživljaj, umetničko delo i vrednost*. Beograd.

Jakobson 1966: Roman, Jakobson. *Lingvistička poetika*. Beograd.

Katnić-Bakaršić 1999: Katnić-Bakaršić, Marina. *Lingvistička stilistika*. Prague – Budapest.

Popović 1997: Popović, Ljubomir. Komunikativno-gramatička analiza rečenice. In: *Svet reči*. Beograd. Br. 2/3. S. 11–18.

Sosir 1996: Sosir, de Ferdinand. *Kurs opšte lingvistike*. Sremski Karlovci – Novi Sad.

RKT 1992: Živković, Dragiša (gl. i odg. ur.). *Rečnik književnih termina*. Beograd.

Lidija Nerandžić Čanda (Sombor)

**Andrić's morphological-syntax-lexicological means for expressing
the motif of light and the sunny side of life**

The paper outlines the morphologic-syntax-lexicological means for expressing the motif of light and the sunny side of life in Andrić's novel, which the critics labeled as a transition from a lyrical to epic expression (Perišić Đukić 2017: 2). The morphological aspect includes the type of words that denote the light. In the work we have partly touched on the syntax aspect, especially the syntagms, first and foremost, those in which we find an unusual combination of words that express the light and the bright side of life. Furthermore, we also deal with the-linguistic-stylistic mechanisms by which Andrić marks the light and the sunny side of life: metaphors, rhetorical questions, questionable sentences and antonyms. This conceptualized work, apart from the Introduction and the short theoretical-methodological framework, also contains three separate parts listed in the title of the paper. The basic method of analysis is analytical-descriptive.

Lidija Nerandžić Čanda
25 000 Sombor
+381 64 172 3447
tacka@mts.rs